

Юрій Віталійович **ОНИЩИК**

д.ю.н., професор, Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3355-3392>
e-mail: onishchyk.yv@knutd.edu.ua

Каріне Ескендерівна **АБДУКАДИРОВА**

аспірантка, Академія праці, соціальних відносин і туризму
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3980-6357>
e-mail: karine_es@i.ua

ПРОЦЕДУРИ ВИРІШЕННЯ МИТНИХ СПОРІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Статтю присвячено з'ясуванню сутності та особливостей процедур вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві України. Розглянуто порядок вирішення адміністративних справ із митних спорів у суді першої інстанції. Встановлено, що на стадії підготовчого провадження передбачено такі процедури вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві, як процедура врегулювання спору за участі судді та процедура примирення сторін. Охарактеризовано специфіку цих процедур вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві. Форми перегляду судових рішень мають певні особливості, але загалом здійснюються за загальним порядком розгляду і вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві.

Ключові слова: митні спори, митні правовідносини, адміністративне судочинство, процедури, суб'єкти митних спорів

ВСТУП

Конфліктність інтересів владних та підвладних суб'єктів митних відносин зумовлює виникнення спірних правовідносин у сфері митного регулювання. Такого роду спірні правовідносини вирішуються в межах відповідних процедур. Важливою гарантією захисту прав, свобод та законних інтересів підвладних суб'єктів митних правовідносин є вирішення митних спорів у судовому порядку. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання чіткої регламентації процедурного аспекту вирішення митних спорів у судовому порядку, адже саме від процедур залежить ефективність застосування цього засобу вирішення митних спорів. Особливостям вирішення публічно-правових спорів у порядку адміністративного судочинства присвячені праці таких учених, як С.В. Бакуліна, В.М. Бевзенко, О.Й. Бучинський, С.В. Ківалов, О.С. Луніна, Н.Б. Писаренко, К.О. Тимошенко, Н.С. Хлібороб та ін. Окремим питанням, пов'язаним із вивченням митних спорів, приділено увагу М.В. Калантай, С.А. Попель, В.В. Решотою, М.М. Толстолуцькою, Л.Р. Юхтенко та ін. Однак процедури вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві України дотепер не є досконало вивченим, що й зумовлює актуальність тематики дослідження.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові методи, а саме: метод системно-структурного аналізу, логіко-семантичний метод, діалектичний метод, метод узагальнення. Для з'ясування сутності та особливостей процедур вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві України використано наукові підходи до розуміння процедур вирішення публічно-правових спорів у порядку адміністративного судочинства та законодавство про адміністративне судочинство.

МЕТА статті – визначення сутності та особливостей

процедур вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Судовий порядок вирішення митних спорів здійснюється судами адміністративної юрисдикції. Виникнення митного спору в порядку адміністративного судочинства можливе за таких умов:

- 1) за позовом фізичних чи юридичних осіб, чиї права та інтереси порушено рішеннями, діями чи бездіяльністю митних органів;
- 2) за зверненням митних органів у здійсненні ними визначених законом повноважень.

Митний спір як предмет адміністративного судачинства – це адміністративна справа за позовом фізичних чи юридичних осіб або за зверненням митних органів стосовно застосування чи порушення норм законодавства України з питань митної справи. Митний спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду має свої особливості: сферою його виникнення є митні правовідносини; особливим суб'єктом митного спору виступає суб'єкт владних повноважень; законодавчо визначено його предмет та підстави [1, с. 64].

Митні спори в адміністративному судочинстві вирішуються в порядку загального позовного провадження, спрощеного позовного провадження та позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ. Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні (наприклад, митні спори про коригування митної вартості товару, митні спори про відмову у митному оформленні, митні спори стосовно класифікації товарів для митних цілей). Спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи (наприклад, типові справи з

митних спорів). У порядку позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ розглядаються митні спори за зверненням митних органів у здійсненні ними визначених законом повноважень, особливості провадження в справах за зверненням яких передбачено ст. 283 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [2].

Порядок вирішення адміністративних справ із митних спорів у суді першої інстанції складається з таких стадій: 1) відкриття провадження в справі; 2) підготовче провадження; 3) розгляд справи по суті.

Відкриття провадження у справі – перша та дуже важлива стадія, що забезпечує рух справи. Вона пов'язана з безпосереднім прийняттям заяви до провадження конкретного судді та визначає початок вжиття суддею процесуальних заходів, передбачених законом для розгляду та вирішення справи по суті [3, с. 112]. У ході відкриття провадження в справі відбувається пред'явлення позову, вивчення суддею позову, прийняття одного із процесуальних рішень про: залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви, відмову у відкритті провадження, відкриття провадження в адміністративній справі.

Підготовче провадження полягає у вчиненні адміністративним судом та учасниками адміністративними справи певних процесуальних дій. Під час підготовчого провадження здійснюється відкриття провадження у справі, проведення підготовчого засідання, закриття підготовчого засідання. Підготовче провадження закінчується закриттям підготовчого засідання шляхом постановлення ухвали про: залишення позовної заяви без розгляду; закриття провадження в справі; закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті [2].

На стадії підготовчого провадження КАС України передбачено такі процедури вирішення митних спорів у судовому порядку, як процедура врегулювання спору за участі судді та процедура примирення сторін.

Процедура врегулювання спору за участі судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті. Проведення врегулювання спору за участі судді не допускається:

1) в адміністративних справах, визначених гл. 11 розд. II цього Кодексу за винятком справ, визначених ст. 267 цього Кодексу, та типових справ;

2) у випадку вступу до справи третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги стосовно предмета спору.

Про проведення процедури врегулювання спору за участі судді суд постановляє ухвалу. В ухвалі про проведення процедури врегулювання спору за участі судді суд вирішує питання про зупинення провадження у справі. Проведення врегулювання спору за участі судді здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад. Суддя спрямовує проведення врегулювання спору за участі судді для досягнення сторонами примирення. Процедура врегулювання спору за участі судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів із дня постановлення ухвали про її проведення. Строк проведення врегулювання спору за участі судді продовженню не підлягає [2].

З огляду на викладене, процедуру врегулювання спору за участі судді доцільно віднести до переговорів за участі судді. Водночас зауважимо, що про-

цедурі врегулювання спору за участі судді властиві особливі ознаки. У процедурі врегулювання спору за участі судді останній не є посередником сторін конфлікту. Він є фахівцем у галузі права, основною функцією якого є вирішення спору шляхом ухвалення судового акту. Врегулювання спору за участі судді проводиться суддею, у провадженні якого перебуває справа. Процедура врегулювання спору за участі судді проводиться в межах стислого терміну, який регламентований процесуальним законодавством. Суддя у проведенні такої процедури відповідно до наданих йому повноважень має право запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору. Метою врегулювання спору за участі судді є виключно спроба вирішити спір між сторонами до початку судового розгляду з метою економії часу та судових витрат сторін, обрання сторонами можливих спільних варіантів вирішення спору, які забезпечать заощадження часу та уникнення додаткових витрат на примусове виконання рішення [4].

Запроваджуючи у КАС України процедуру врегулювання спору за участі судді, законодавець обмежив можливість її застосування. Так, процедура врегулювання митного спору за участі судді не застосовується у справах за зверненням митних органів під час здійснення ними визначених законом повноважень (ст. 283 КАС України) [5]. Водночас застосування процедури врегулювання митного спору за участі судді є можливою в інших справах із митних спорів за винятком типових справ. До митних спорів, в яких можливо застосувати процедуру врегулювання митного спору за участі судді, на нашу думку, можна віднести справи з: визначення митної вартості товарів; коригування митної вартості товарів; визначення коду товару за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності; повернення платникам податків митних платежів, помилково та/або надмірно сплачених до бюджету; розстрочення та відстрочення сплати митних платежів, що не стосуються узгодження податкових (грошових) зобов'язань; митного оформлення; митного контролю.

Процедура примирення сторін об'єднує норми адміністративного права та адміністративного процесуального права в організаційно визначену структуру на підставі їхньої спрямованості на мирне врегулювання адміністративно-правового спору в судовому порядку. Зміст інституту примирення сторін в адміністративному судочинстві утворюють три найголовніші правові категорії, а саме: процедура примирення як певна нормативно визначена діяльність сторін адміністративного спору спрямована на його мирне врегулювання з формальним закріпленням досягнутих домовленостей та наданням їм юридично-обов'язкового значення; мирова угода як процесуальний договір, в якому закріплюються умови врегулювання адміністративного спору; примирення сторін як певний юридичний факт, що охоплює попередні дві категорії та створює фактичний склад, за якого адміністративний спір об'єктивно перестає існувати, а провадження в адміністративній справі відповідно також припиняється [6, с. 4].

У ст. 190 КАС України встановлено, що сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на

підставі взаємних поступок. Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін. Сторони можуть примиритися на умовах, які виходять за межі предмета спору, якщо такі умови примирення не порушують прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. За клопотанням сторін суд зупиняє провадження у справі на час, необхідний їм для примирення. Умови примирення сторони викладають у заяві про примирення сторін. Умови примирення сторін затверджуються ухвалою суду. Затверджуючи умови примирення сторін, суд цією самою ухвалою одночасно закриває провадження в справі [2].

Л.Р. Юхтенко серед етапів процедури примирення сторін виділяє такі: 1) ініціювання примирення – подання учасниками справи до суду заяви про надання часу для примирення; 2) затвердження умов примирення – поновлення провадження в справі для розгляду умов примирення; 3) виконання умов примирення, яке можливо декілька способами: у добровільному порядку (у разі виконання можна говорити про завершення процедури примирення); у примусовому порядку через державну виконавчу службу; у погоджувальному порядку – звернення до суду із заявою про проведення погоджувального засідання [7, с. 148-149].

Зауважимо, що процедура примирення під час вирішення митних спорів у судовому порядку може бути розпочата тільки за клопотанням владного та підвладного суб'єктів митних правовідносин у справі, тобто за добровільним волевиявленням обох сторін. На початку процедури примирення суддя повинен роз'яснити можливість та права сторонам стосовно урегулювання спору за допомогою примирення сторін. Суд не може самостійно ініціювати цю процедуру. Також цю процедуру не може самостійно ініціювати в імперативному порядку суб'єкт владних повноважень, або суб'єкт приватного права, які є стороною в справі, тільки за обоюдною згодою [7, с. 135]. Процедура примирення сторін передбачає оперативне врегулювання правової суперечки між сторонами у випадку, коли сторони готові до досягнення консенсусу. Крім того, необхідно врахувати суб'єктний склад процедури примирення, яка не передбачає залучення судді або іншої особи для того, щоби сприяти вирішенню правової суперечки між сторонами конфліктного правовідношення [7, с. 144-145].

Розгляд справи по суті є центральною стадією під час вирішення митних спорів у судовому порядку. У ході цієї стадії відкривається судове засідання, з'ясовуються обставини справи та досліджуються докази, відбуваються судові дебати, ухвалюється і проголошується (вручається) судове рішення. Необхідно від-

мітити, що важливе значення для забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів митних відносин, прийняття законного, обґрунтованого і справедливого рішення у справах із митних спорів має діяльність вищестоящих адміністративних судів із перегляду судових рішень. Перегляд судових рішень у справах із митних спорів в адміністративному судочинстві здійснюється в чотирьох формах: апеляційне провадження, касаційне провадження, провадження за виключними обставинами, провадження за нововиявленими обставинами. Слід зауважити, що форми перегляду судових рішень мають певні особливості, але загалом здійснюються за загальним порядком розгляду і вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що під час вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві процедура врегулювання спору за участі судді може бути застосована виключно до початку розгляду справи по суті, а процедура примирення сторін – на будь-якій стадії розгляду і вирішення справ із митних спорів у порядку, встановленому КАС України. Водночас зауважимо, що на відміну від процедури врегулювання спору за участі судді рішення за результатами процедури примирення сторін можна оскаржити.

ВИСНОВКИ

Процедури вирішення митних спорів у судовому порядку характеризуються певною специфікою. Це зумовлено особливим суб'єктним складом (обов'язковими суб'єктами вирішення митних спорів у судовому порядку є митні органи та фізичні чи юридичні особи, які переміщують предмети через митний кордон), сферою правового регулювання (митні спори впливають із митних правовідносин) та доказами (документи та відомості, необхідні для здійснення митного контролю та митного оформлення). Серед процедур вирішення митних спорів у судовому порядку насамперед доцільно виділяти процедуру вирішення митних спорів у суді першої інстанції, процедуру врегулювання митного спору за участі судді та процедуру примирення сторін. Форми перегляду судових рішень мають певні особливості, але загалом здійснюються за загальним порядком розгляду і вирішення митних спорів в адміністративному судочинстві. Запровадження таких процедур вирішення митних спорів, як врегулювання митного спору за участі судді та примирення сторін, потребують більш чіткої регламентації, оскільки форма, спосіб та особливості їх реалізації сьогодні неналежним способом врегульовані, що може призводити до різних варіантів застосування цих процедур.

Список використаних джерел

1. Толстолуцька М.М. Проведення в справах із митних спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... докт. філ. / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. 182 с.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
3. Гнап Д.Д. Відкриття провадження в адміністративній справі як стадія адміністративного процесу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 111–114.
4. Головачов Я. Врегулювання спорів за участі судді: «Що?» і «Як?». URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vregulyuvannya-sporiv-za-uchastyu-suddi-shcho-i-yak.html>.
5. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 року

№ 2147–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147–19#top>.

6. Сидельников О.Д. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Х., 2017. 20 с.

7. Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що впливають із публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 221 с.

References

1. Tolstolutska M.M. Proceedings in cases of customs disputes in the administrative proceedings of Ukraine: diss. ... Doctor of philosophy/ Scientific Institute of Public Law. Kyiv, 2020. 182 p. (in Ukrainian).

2. Code of Administrative Procedure of Ukraine: Law of Ukraine of July 6, 2005 № 2747–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747–15#Text> (in Ukrainian).

3. Hnap D.D. Opening of proceedings in an administrative case as a stage of the administrative process. *Legal scientific electronic journal*. 2015. № 1. pp. 111–114. (in Ukrainian).

4. Holovachov Y. Settlement of disputes with the participation of a judge: “What?” and “As?” URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vregulyuvannya-sporiv-za-uchastyu-suddi-shcho-i-yak.html> (in Ukrainian).

5. On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts: Law of Ukraine of October 3, 2017 № 2147–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147–19#top> (in Ukrainian).

6. Sydielnikov O.D. The Institute of conciliation in administrative proceedings: author's abstract.... PhD in legal sciences: 12.00.07 / Yaroslav Mudryi National Law University, 2017. 20 p. (in Ukrainian).

7. Yukhtenko L.R. Administrative and legal bases for resolving disputes arising from public legal relations, in pre-trial order: diss. ... PhD in legal sciences / Zaporizhzhia National University. Zaporizhzhia, 2020. 221 p. (in Ukrainian).

Yurii ONISHCHYK

Doctor of Legal Sciences, Professor, Kyiv National University of Technologies and Design

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3355-3392>

e-mail: onishchyk.yv@knu.edu.ua

Karine ABDUKADYROVA

postgraduate student, Academy of Labour, Social Relations and Tourism

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3980-6357>

e-mail: karine_es@i.ua

PROCEDURES SETTLEMENT OF CUSTOMS DISPUTES IN THE ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS OF UKRAINE

It was found that customs disputes in administrative proceedings are resolved in the general claim procedure, simplified claim proceedings and claim proceedings in certain categories of administrative cases. Examples of such administrative cases on customs disputes are given. The procedure for resolving administrative cases on customs disputes in the court of first instance is considered.

It is established that at the stage of preparatory proceedings such procedures for resolving customs disputes in administrative proceedings as the procedure for settling a dispute with the participation of a judge and the procedure for conciliation of the parties are provided. The specifics of these procedures for resolving customs disputes in administrative proceedings are described. It is concluded that in resolving customs disputes in administrative proceedings, the dispute settlement procedure with the participation of a judge can be applied only before the trial on the merits, and the conciliation procedure — at any stage of consideration and resolution of customs disputes in the manner prescribed Code of Administrative Procedure of Ukraine. It is noted that in contrast to the dispute settlement procedure with the participation of a judge, the decision on the results of the conciliation procedure of the parties can be appealed.

It is noted that the forms of review of court decisions have certain features, but in general are carried out according to the general procedure of consideration and resolution of customs disputes in administrative proceedings.

It is stated that the procedures for resolving customs disputes in administrative proceedings are characterized by certain specifics. This is due to the special subject composition (obligatory subjects of resolving customs disputes in court are customs authorities and individuals or legal entities that move items across the customs border), the scope of legal regulation (customs disputes arise from customs relations) and evidence (documents and information required for customs control and customs clearance).

Keywords: customs disputes, customs legal relations, administrative proceedings, procedures, subjects of customs disputes